

הלכות יום הפפורים סימן תריג

הם יבשים פטור ולא חזו לאכילה, ואם הם רטובים תיב: ט' השוקה ביום-פטור (כה) מלא לגמיו (פרוש, מלא פירו), תיב. 'ומשערים בכל אדם (כד) לפי מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. (כה) ולא מלא לגמיו ממש. אלא פרי שיושלקנו לצד אחד בפיו וינראה [*] כמלא לגמיו, (כו) והוא פחות מרביעית (כו) באדם בינוני. 'וקל המשקים מצטרפים לבעור: הגה שמה משקין שאינן ראויין לשתייה, (כח) כגון ציר או מורגס (ו) (כט) וחמץ חי, פטור, אכל חמץ מוגז (ל) תיב (סו): ' שמה מצטט והסור ונשמה, *אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה 'פרי שתיית רביעית, מצטרפין לבעור, ואם לאו אין מצטרפין. (לא) 'ויש אומרים שבעור צרוף השתיית פרי אכילת פרום כמו צרוף אכילת: הגה מפר (ו) (ז) [1] לגע ביום-פטור באכלין ומשקין ולפני לקטנים, (לב) ולא תלשינן שיאכל או ישתה אם יגע (תהר סימן קטו):

ס' משנה שם ע"ג
ע משנה י"א פ"ד ח'
הכלים פ' מימיה
השמיאל יוקא שם
צ' ש"ב ב"מ"א ק' ש"ס
ב"ע"ה ר' רמב"ם ש"ס
מטות ס"א ש' טו'
ש"ס
הנאכ"ד
מפרטא דכריתות י"א

א' משנה יוקא ע"ג
ב' מפ"ע"ה ה"מ"א
ש"ס ע"ה תפסחים
ג"ד ג' ב"מ"א יוקא
ע"ד ד' תהוה מ"מ"ט
מטות ס"א ח' ו"ק"א

תריג אסור לחיץ ביום-הפפורים

א' אסור לחיץ ביום-הפפורים בין בהמין בין בצונן, ונאכלו להושיט אצבעו ביום אסור. י'אם היה ידיו או רגליו או שאר גופו מלקלקלים בטיט או (ב) בצואה 'או ששטף דם מתטמו, (א) מפר

באר היטב

שם. והבאה"ט אשר לקני תיב: ושנו"ב טאב"ק אסור, ב"ל, עכ"ל. וביטמן תקנא ס"ק לט פתכתי בשם הרבה פוסקים דמפר, ע"ש: (ו) וחמץ. אפילו הרבה, מ"א. וט"ו העלה, הא דפטור באין ראויין הנו פפי החיוב בראיין דהנו באכלין בשערין ובמשקין כשעורן כזה פטור באין ראויין, אבל אם הרבה מאד תיב אפילו באין ראויין מצד מצלת הרבוי, כמו דאשכחן בי"ד סימן ק' לענין נטל"ם, ע"ש. וכתב המ"א: הא דחמץ פטור דנקא לשמבעבע דשפ"שלין אותו על הצרין, כמ"ש בי"ד סימן קג ס"ו: (ז) לגע. והמח"ל אסור, ענין ט"ו ומ"א: (ח) בצואה. אבל להעביר את הנצה אסור, ט"ו:

משנה ברורה

אינגפ"ר) היא דבר שאין נרפן לאכל' (א) ולכן פטור. וכל 'פטור' דאיתמר תכא (כה) פטור אבל אסור: ט' (כג) מלא לגמיו. דקים להו לרפנן דבעור זה מתגשב דעתו של אדם* (כד) ואל ממונו העפוי: (כד) לפי מה שהוא. רוצה לומר, דבאין אין השעור שנה לכל אדם כמו פאכילה בסעיה א, משום דלענין שתייה* (כו) קיים להו לחכמים דלא מתבא דעתה של אדם אלא מלא לגמיו דיתה* (כה) ולא מלא לגמיו ממש. רוצה לומר, דלא בעינן שיהא שני הלחמים מלאין משקה, אלא די (כו) שיהא אחד מלא ובולט, אלא שצ"ו יראה ממילא כאלו שניהם מלאין: (כו) והוא פחות* (כז) ממשע דהוא (כח) קרוב לרביעית, אפ"מ בסימן רעא סעיה וכו'. ולפעמים מלא-לגמיו (כט) ברביעית או יותר מרביעית, כגון באדם גדול ביותר* (ל) ולהפך, באדם קטן דמלא לגמיו דיהו פחות מרוב רביעית, גם-כן תיב, בין דמתב דעתה על-ידי זה: (כח) כגון ציר. הוא (ל) מה ששוחט מן הדג כששורין אותו במלח, ומורגס הוא (ל) שפ"ן היוצא מן הדגים: (כט) וחמץ חי. ודקא שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ, דאז אינו ראוי לשתייה* (ל) ופטור אפילו (ל) שמה הרבה יותר מבעור, דכיון שהוא חמץ חזק טפי. מויקו. (ל) ויש אומרים, דכששוקה הרבה תיב משום דאז שוכר דעבונן, והחונה אמתה "אשר לא הענה* (ל) אכל אסור לכלי עלמא אפילו (ל) בפורתא* (ל) תיב. דראוי הוא לשתייה: י' (לא) ויש אומרים. מלשון המסבר משמע דהעקר קדשה ראשונה* (ל) אכל הקרי חזק והג"ר א כתבו דהעקר כדשה השניה* (ל) (לב) ולא חלשינו* (ל) וכו'. ולא דמי לחמץ בקשה שצ"ו רעא ראשונה* (ל) אכל לא אכילתו לעיל בסימן תמו סעיה ג, משום שבפסח הוא אכל שאר דברים, לקח חלשינו שיאכל גם את זה, מה שאין כן ביום-הפפורים דקדיל מקל דבר אכילה ושתייה, ועוד, דאימת יום-הדין עליה, לקח לא חלשינו שיאכל. ונאפילו אם התינוק יכול לטלו בעצמו, (לה) גם-כן אין להקמיר בנה:

א' (א) מפר לחיץ וכו'*. ומקל מקום צריך (ב) לזהר שלא ירחיק אלא מקום הקטן. (ג) ואם גופו מלקלקל בקמה מקומות והוא טוח לחיץ מקומות

שער הציון

(כה) הנמכרים ועטור ושפלי-הקט וכן משמעות הפאירי וכן הפכים בפרי תול, ודלא באכילתו: (כו) גמרא: (כז) פרוש המשנה להר"ט, ומכאן באמרא דבעינן מלא לגמיו ברוח: (כח) וכן כתב בפרי חזק דהוא פחות מרביעית משהו. ועין בשערי-השובה בשם דגול מרובה: (כט) גמרא: (ל) ת"מ בפירוש המשנה: (לא) ערוך: (לב) הנמכרים והמאירי ותוס' וכן פסק מפני-אבותם: (לג) רבנו יצחק, וכן דעת הרבנו יונה, והובא בסימן רד בבית-יוסף, וכתב הגר"א חזק עקר. אמר"פ וצאתי ברי"ץ גיאות לדעתו גם-כן ברבנו יצחק לענין חמץ הרבה: (לד) גמרא: (לה) מנהג-אבותם וט"ו ומה שכתבא שמגן-אברהם לבסוף מהירושלמי, כבר תרצו הגר"א ופרי חזק והגר"א ועוד שארי אחרונים: (ל) מנהג-אבותם: (ז) מטה-אפרים:

מרגוב: 1 טבב הרחה.

הַלְכוֹת יוֹם הַשְּׁפִירִים סִימָן תְּרִיב תְּרִיג

ביאורים ומוספים

היי"ג) שנחשב כאוכל ולא כשותה והוסיף, שאכן כך היא דרך אכילתה. וכן כתבו בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' יט ד"ה ואין להשיב) לענין איסור אבר מן החי לפני נח, והחזו"א (טבול יום סי' ד סי"ג) לענין טומאת אוכלין.

36) ומי שיש בפיו שיניים תחתיות, הסתפק הגר"ש אויערבך (ששי"כ פלי"ט הע' עה, ונשמח אברהם סי' ח) האם הן ממעות את השיעור, שיתכן שאינן ממעות, ובפרט אם נעשו סמוך ליחס כיפור. עוד הסתפק שם, לענין מי שעקר לו שיניים בערב יום כיפור, האם השתנה בזה שיעור מלוא לוגמיו, שכיון שהדבר תלוי ביישוב הדעת, לכאורה השיעור המביאו לידי יישוב הדעת לא משתנה מיד לאחר עקירת השיניים, דעת הגר"ש אלישיב (אש"י האיש ח"ג פכ"ג אות י') שמוי שבפיו שיניים תחתיות, יש לו לשער שבמלא לוגמיו הוא עם אותן שיניים, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קמב) שלעולם יש לשער כאילו היו לו שיניים טבעיות, ולפיכך אין חילוק בין אם נפלו לו השיניים או הניחו לו שיניים תחתיות.

[משנ"ב סי' ט]

והוא פת"ת³⁷ וכו', קדוה רבו של רביעית³⁸, וצ"ע בקבאר הלכה³⁹.

37) ושיעור רביעית [הלוג], כתב לעיל (סי' רע"א סי' סח) שהוא כביצה ומחצה עם קליפתה [ששיעור לוג הוא שש ביצים עם קליפתן] וראה ברברינו לעיל (סי' ב) כמה הוא שיעור כביצה בזמננו, לענין יום כיפור.

38) שם כתב כך לענין שתית כוס של קידוש. וכן כתב לעיל (סי' קצ ט"ג) לענין שתית כוס של ברכת המזון.

39) שהביא (ד"ה הוא) שאכן הראשונים נהלקו בדבר, וכתב לבאר את דעת השו"ע, שלגבי יום כיפור שהוא נדון של חיוב חטאת [שהרי איסור יש אפילו בכל שהוא], נקט שיעור המוסכם לבל הדעות, היינו את השיעור הגדול, מה שאין כן לגבי קידוש ששיעור הטעימה שם הוא מדרבנן, סמך על הדעה הסוברת את השיעור הקטן.

אמנם, הרי כתב במשנ"ב לעיל (סי' ג) שמה שהשו"ע משמיענו את השיעור לענין חיוב, הוא כדי שלא להאכיל כשיעור זה לחולה שדינו לאכול פחות מכשיעור, ואם כן לכאורה היה לו להשו"ע להשמיע את הדעה הסוברת שהשיעור הוא רוב רביעית, להשמיענו שלא להאכיל לחולה כשיעור זה (הערת ספר שמועת חיים ח"ב יומא פ"ח סי' יז אות א).

[משנ"ב סי' טז]

קאָדש פּינזיג⁴⁰ וכו', קגון קאָדש גדול פּינזיג⁴¹.

40) והאופן לשער את שיעור כמלא לוגמיו לפי מידות זמננו, התבאר ברברינו לקמן (סי' תרי"ח סי' כא).

41) ולענין שתית כוס של קידוש שכתב השו"ע לעיל (סי' רע"א סי' י"ג) שצריך לשתות כמלא לוגמיו, וטעם הדבר התבאר במשנ"ב שם (סי' סה) משום שבכך מתיישבת דעתו, כתב שם (סי' סח) שבארם גדול ביותר שבמלא לוגמיו הוא יותר מרביעית, די לו בשתיית רביעית.

[משנ"ב סי' טז]

דאָ אינז דאָר לשתתה⁴² וכו', "אַזר לא תצנה"⁴³, אָבֵל אָסור לְכָלִי צֶלְקָא אָפְלוּ בְּפִתְקָא⁴⁴.

42) וכן לענין ברכת הנהנין, שכתב השו"ע לעיל (סי' רד סי"ב) שאין מברכין על החומץ, כתב במשנ"ב שם (סי' כד) שהוא דוקא לגבי המשך במילואים עמוד 51

[משנ"ב סי' טב]

הוא דבר שאין צריך לאכלו³¹.

31) והיינו דוקא כשאכלם בפני עצמם, אבל אם אכלם עם סוכר וכו', התבאר לעיל (סי' רב סי' עט) לענין ברכת הנהנין, שהדרך היא לאוכלם כך.

[ביה"ל ד"ה אכל]

פִּטְשֵׁה פְּרִיָה וּבְכָאָר הַלְכָה³² וכו', שם קדוה פּתחיל אוקצא³³.

32) שם כתב השו"ע שמוותר לטלטל בשבת בשר חי, כיון שהוא ראוי לאומצא (היינו לבסיתו על ידי אנשים שדעתם יפה), וראה במשנ"ב שם (סי' קכה) ובביה"ל שם (ד"ה דחוי) שהביא מחלוקת האחרונים האם גם בשר בהמה ראוי לאומצא.

ולענין דג חי, התבאר בשו"ע שם (ס"ב) ובמשנ"ב שם (סי' קכו) שדוקא אם הוא מלוח דהיהו בבשר ומוותר לטלטלו, כיון שראוי הוא לאכילה על ידי הדחק, מה שאין כן כשאינו מלוח, אסור לטלטלו כיון שאינו ראוי.

33) שכתב שאומצא דיינו בשר נא [וראה בשו"ת בית יצחק (דאצניא ח"ב סי' מה)].

[משנ"ב סי' טג]

מְתִישֵׁב דְעִתוּ שֶׁל אָדָם³⁴.

34) אמנם, גם לענין תענית ציבור, שלגבי אכילה בה השיעור הוא בבית בשאר שיעורי אכילה [לענין ביטול התענית על ידי כך, ושיעור להשלימה ביום אחר], כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקסח סי"א), מ"מ לגבי שתיה בה השיעור הוא בכמלא לוגמיו, כמבואר במשנ"ב שם (סי' ה), ולא ברביעית כשאר שיעורי שתיה.

[משנ"ב סי' טד]

מְשֻׁם הַלְעֵנֵן שְׁתִּיָה³⁵ וכו', כְּמֵלֵא לְקִמְיוּ הַיָּדֵה³⁶.

35) וטולים שנקרשו במקצת, כגון שמנת וגלידה, הסתפק הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות כו, ותנינא סי' נג אות א) האם נחשבים הם כמאכל ושיעורם בככותבת בכדי אכילת פרס, או כמשקה ושיעורם בכמלא לוגמיו בכדי שתית רביעית, וביאר, שאף על פי שאינו לועס, מ"מ יתכן שלענין יום כיפור שהדבר תלוי כמה שעל ידי זה מתיישבת דעתו, צורת האכילה [בכפית] נותרת להם שם מאכל, דעת הגר"ש אלישיב (מנשים באהל עמ' קט) לענין נחל שנקרש, שתלוי הדבר האם מכניסו לפיו דרך מציצה שזה נחשב כמשקה ושיעורו בכמלא לוגמיו, אבל אם לועסו נחשב כמאכל ושיעורו בככותבת. דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קג) שהדבר תלוי בדלילות הדבר, ולפיכך לכן [שהוא דליל] דינו כמשקה, מה שאין כן גבינה, כיון שהיא אינה דלילה דינה כמאכל.

ובשו"ת אור לציון (ח"ד פט"ז תשובה ה) כתב לענין מאכלים הקפויים העשויים מחלב, כגון לֶבֶן חֵיסָה דלילה כדו', שלגבי שיעור המאכל דינם כמאכל, ששיעורו בככותבת, ולגבי זמן שהיית האכילה דינם כמשקה, כיון שממי אינו לועס כדרך אכילה.

ולענין דבש, דעת הגר"ח שיינברג (תורת היולדת פני"ב הע' כד) שהדבר תלוי באופן השימוש, שבשמשמש בו בתור מאכל, דינו כמאכל, ובשמשמש בו בתור משקה, דינו כמשקה. דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שאם הוא נוזלי, דינו כמשקה, ואם הוא קרוש, דינו כמאכל וראה במשנ"ב לעיל (סי' קכ"ח סי' יד) ובדברינו שם, לענין האם רבש נחשב כמשקה לגבי דין דבר שטיבולו במשקה.

והנמנע ביצה חיה, כתב האור שמח (פ"ח מהל' טומאת אוכלין

הַלְבוּת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִימָן תְּרִיב תְּרִיג

המשך מעמוד 152

מימ כשנתן בקל לקיים את הדעה החולקת, יש לחוש לה. והוסיף, שלפיכך גם החמיר הש"ע לקמן שם (סי' ח) לשער את אכילת פרס בארבע ביצים, אף על פי שסבר (כאן סי' ד) שהעיקר בדעה שהיא שלש ביצים.

ובגור שיעור שתיית רביעית, כתב בשע"צ לעיל (סי' רי ס"ק יא) שהיינו בדרך שתיית אנשים, שאינם שותים בבת אחת אלא בשתי פעמים כמדת דרך ארץ.

46) לגבי שיעור צירוף שתיית רביעית לענין ברכה אחרונה, ראה מה שכתב לעיל (סי' רי ס"ק ב), ובשע"צ שם (סי' טו), ולענין שתיית סס של קידוש, ראה מה שכתב לעיל (סי' רעא ס"ק סח). ולענין שתיית ארבע כוסות, ראה מה שכתב לעיל (סי' תעב ס"ק לד).

[משנ"ב ס"ק לב]

[לא ס'ש"ק (47) וכו', משום שקמא יבוא לאקבל (48)].

47) מבואר מדברי הרמ"א, שביום כיפור אין המאכלים נאסרים בטלול משום מוקצה, כיון שהם מותרים לקטנים, וכן התבאר לעיל (סי' שח ס"ק קע, וסי' שכה ס"ק לו, וסי' תקטו ס"ק מח) שדבר שאינו ראוי לבעליו מחמת איסור, אינו נעשה כמוקצה אף לגביז אם הוא ראוי לאחרים [שלא כמו שהתבאר בשו"ת רעק"א (מהד"ק סי' ד) שהמאכלים נחשבים ביום כיפור כמוקצה, ואכן העיר על כך האור שמח (פ"ד מהל' יום טוב ד"י) מדוע אסורים הם, והרי הם ראויים לקטנים].

אולם במקום שאין מצויים בו קטנים, כגון במחנה צבאי המרוחק מהשוק, דעת הגרי"ש אלישיב (שלמי יהודה פ"ח ס"ק עח, אשרו האיש ח"ג פכ"ג אות ד) שמאכלים נחשבים כמוקצה ביום כיפור.

ולענין רחיצת המאכלים ביום כיפור, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תריג ס"ק ב) ובשע"צ שם (סי' ד).

48) ומטעם זה כתב בביה"ל לעיל (סי' תג ס"א ד"ה ואפילו), שאסור גם להריח חמץ נראה שם עוד טעם לדבר.

סימן תריג

אסור רחיצה ביום כפור

[משנ"ב ס"ק א]

מתר להקצם וכו' (1).

1) והאם איסור רחיצה הוא רק במים או גם בשאר משקין, כתב הנהר שלום (סי' ט) שמשמעות דברי הפרי חוש (סי' ט) שגם רחיצה בשאר משקין אסורה. מאידך, צידד הנהר שלום (שם) שאסור רק רחיצה במים כיון שכך דיא דרך רחיצה, מה שאין כן שאר משקין שאין הדרך לרחוץ בהם [משום מיתן אוכלים]. אינם בכלל האיסור, והוסיף לדייק כדבריו מלשון השו"ע (סי'א) שהזכיר 'מים'. וכן הביא הרש"ש (יומא ע"ג, ב ד"ה וברחיצה) ראיה ממנה שסיבה בשגן אינה אסורה מצד 'רחיצה', שרחיצה היא רק במים, וראה שם מה שכתב לדחות.

חומץ שמבעבע כשמשלבו על הארץ, מה שאין כן לגבי חומץ שאינו חזק כל כך, צריך לברך עליו, כיון שנהנה ממנו [אולם ראה בשע"צ שם (סי' יח) שיש סוברים שיש לברך אף על חומץ חזק, כיון שגם ממנו נהנה, ושונה בזה מיום כיפור שתלוי הדבר במה שמיישב את דעתו, ולפיכך פטור עליו שהרי מימ אינו משיב את נפשו].

43) ואף על פי שמימ עדיין נחשב הדבר כאכילה שלא כדרך, שהרי הדרך לשתות חומץ כשהוא מזוג ולא כשהוא דח, ביאר הישועות יעקב (סי' ד ד"ה הנה באמת) שדעה זו סברה שכיום כיפור חייבים על מניעת עיני גם כשהיא באה על ידי אכילה שלא כדרך. וראה לעיל (סי' יב) מה שכתבנו בנרון זה.

ולפי דעה זו אף מכרכים ברכת הנהנין על החומץ [ואפילו על מעט]. כיון שכיום כיפור חייבים עליו כששותה ממנו הרבה [כמבואר בדברי הרבנו יונה שצוין בשע"צ (סי' לג)], אמנם במשנ"ב לעיל (סי' רד ס"ק כד) סתם בודעת השו"ע שם (סי'ב) שאין מכרכים על החומץ, ולא הביא את דעת החולקים ורק לענין חומץ שאינו חזק כל כך, צירף בשע"צ שם (סי' יח) את דעה זו.

44) וכן לבלוע קיא, כתב לעיל (סי' תרח ס"ק יח) שאסור, ושלפיכך לא ישים ביום כיפור את אצבעו בפיו כדי להקיא, שמה יבלע קצת מן הקיא.

ולענין בליעת הרק, כתב לעיל (סי' תקסו ס"ק יג) שאף על פי ששתיית משקין שאינם ראויים לשתיה אסורה מדרבנן, מימ לגבי רוק אין איסור בדבר, כיון שאין כוונתו לשתיה כלל.

אכן לגבי רוק שגילגלו בפיו החשיבו על ידי זה למשקה, דעת הגרי"ש אלישיב (הל' חג בחג ימים נוראים פכ"ב הע' 46, אשרי האיש ח"ג פכ"ג אות ד) שיש לפלוטו. מאידך, הגרי"ש קרליץ (חוט שני יום כיפור ע"מ קמז) דייק מנתיבת דברי המשנ"ב (ה"ל) שמוותר לבלוע גם כשהרוק כבר מוכן לפלוטו, ואף על פי שלענין הרצאה משבת כתב השו"ע לעיל (סי' שנ ס"ג) שרוק כזה נחשב כמשאוי, ואסור לטלטלו ארבע אמות ברשות הרבים, מימ לענין יום כיפור כיון שאין כוונתו לשתיה אין איסור בדבר, אולם לענין בליעת לידת האף שבאה לפיו, הסתפק הגרי"ש קרליץ (שם) בדבר, שיתכן שכיון שהיא באה מחוץ לפיו, אסור לבלועה.

ולענין כיוונו תיעו הבא מהנוף [היינו ליחת הגרון], כתב המקור חיים (לכע"ל החוה"א יאיר, סי'ח) שבודאי אין בבליעתם משום איסור יום כיפור, רק משום 'בל תשקצו'.

[משנ"ב ס"ק לא]

דהקקך כדעה ראשונה (45) וכו', דהקקך כדעה השנייה (46).

45) אמנם כתב השו"ע לקמן (סי' תריח סי"ח) לענין חולה ביום כיפור, שלכתחילה יש לשהות בין שתייה לשתיה כדי אכילת פרס, ורק כשאי אפשר לו ישעה כשיעור שתיית רביעית, וכיאר בשו"ת אור לציון (ח"ב מבוא ענף א אות ח) שסבר השו"ע שאף על פי שהעיקר בדעה אחת,

הַלְבוּת יוֹם הַכִּפּוּרִים סִימָן תְּרִיג תְּרִיב

המשך מעמוד 52

13) דיוכן נחשב מקום מכוסה, ראה מה שכתב השו"ע לעיל (סי' ד סכ"א), ובמשנ"ב שם (סי' נג-נד) וכמה שכתבנו שם. ולענין נגיעה בבגד שיש בו זיעה, ראה בדבריו שם (סי' מז).

14) והיינו בין גב היד ובין תוכה, כמבואר לעיל (סי' ד ס"ק מ).

15) אמנם, לענין הנוגע במגעליו ביום כיפור, כתב לקמן (סי' חר"ד ס"ק

